

Yazılar:

G R A F İ K E R L E R M E S L E K K U R U L U Ş U

Vakur olma, ölüm!

Steven Heller

Print, Ağustos 2008

Çeviri: Aslı Mertan

Son uykumuza yattığımız mekân ne kadar kişisel olmalı?

İki abide tasarımcısı mezar taşı oymacılığının yepyeni ve cüretkâr dünyası üzerine konuşuyorlar.

Paul Rand 1996'da ölmeden önce, İsviçreli tasarımcı Fred Troller'dan kendisi için alışlageldik klişelerin dışında bir mezar taşı yapmasını istemiş. Sonuçta ortaya çıkan anıt, iki adet ağır taş küpten oluşuyor. Ekseni etrafında döndürülen üstteki küpün üzerinde, tasarımcının özünde modernist duyarlılığını akla getiren bir formda, Sans-Serif harfleriyle Rand'ın adı ve tarihler yazılmış; alttaki küpte İbranice yazılar okunuyor. Connecticut mezarlığındaki diğer geleneksel mezar taşlarının arasında bu abide sade güzelliği, incelikli yaratıcılığı ve zarif tipografisiyle öne çıkıyor. Troller aynı zamanda Yahudi geleneğine göre matemlilerin alıp, mezar taşının etrafına yerleştirdikleri taşları da kaidenin çevresinde bir katman şeklinde tasarlamış. Bir mezarlığın önünden geçtiğinizde, içeriye bakın, mezarları imleyen taşların hep aynı olduğunu göreceksiniz. Belki şatafatlı bir kaç yapı bulabilirsiniz ki, bunlar da duygulardan çok zenginlik teşhir etmek için yapılmışlardır. 1994'te mimar Ali Weiss estetik ve şahsiyetten uzak olarak gördüğü bu endüstriye hitaben, Living Monuments (Yaşayan Abideler) adında bir şirket kurdu. Onun yaptığı taşlarda listeler değil tarihçeler okunuyor. Merhumun beş yüz kelimelik bir biyografisi, 20 puntoluk harflerle, ekseni

etrafında dönen ve müşterinin seçtiği bir mimari eleman üzerine yazılıyor. New York Times ile yaptığı bir söyleşide şunları söylemiş: "Anlaşılan doğumların adeta patladığı dönemlerde doğan bizler, ölüm hizmetleri endüstrisinin kontrolünü elimize geçireceğiz". Sevdiklerimizi onlara yakışır bir şekilde hatırlamayı istemek –veya bunu kendimiz için tasarlamak– gayet anlaşılır bir istek. Bugünlerde, yeni lazer ve dijital teknolojiler

sayesinde, özel bir şekilde anılmak için firavun ya da cumhurbaşkanı olmanız gerekmiyor. Artık giderek daha çok insan, vasiyetinde kabrinin nasıl, nerede ve hatta kimin tarafından tasarlanmasını istediğini belirtiyor. Tasarımcılar ve imalatçılar bu özel ürün talebine karşılık vererek, ölen kişinin eksantrik özelliklerini, kişisel mitolojilerini yansıtan abideler tasarlıyor ve bu mekânlar için artık "geleneksel" anlamda düşünmeye alıştığımız yazıtiplerini, imgeleri, şekilleri, hatta materyalleri yeni baştan hayal edip yaratıyorlar. Mezar taşlarının büyük bir kısmı halen mezar taşı oymacılığı içindeki şirketler tarafından yapılmakta. Geleneksel elle harf kesme sanatı Avrupa'da hâlâ revaçta fakat ABD'de artık fazla rağbet görmüyor. Belki de zamanların kaçınılmaz bir gelişmesi olarak, yeni teknolojiler piyasaya girmeye başladı. 2004'te

Vidstone adında bir şirket mezar taşının ön cephesine monte edilip, güneş enerjisiyle çalışarak, müzik ve video çalan, 7 inç ekranlı, Serenity Panel adında bir cihaz pazarlamaya başladı. Mezar taşlarını modernize etme yönündeki bir başka önemli akım da bilgisayarla taranarak aktarılan fotoğrafları –bunlara Disney karakterleri, Chevrolet kamyonetler, ve şu dehşet verici Comic Sans harfleri de dahil– içeriyor.

Endüstrinin içindeki herkesin bu gelişmeleri onayladığını söyleyemeyiz elbette. Virginia'daki Uluslararası Mezarlık ve Cenaze Derneği'nin baş hukuk müşaviri Robert Fells, The Boston Globe gazetesine şu şekilde demec vermiş: "Bir kişinin rüyası, bir başkasının kâbusu olabilir". Gerçekten de "Kimdir Allahaşkına, Şu Sheila Shea" veya "Yağmurkuşlarının Tadı Tavuğa Benziyor" gibi mezar taşı

Vidstone'un güneş enerjisiyle çalışan bir Serenity Panel kişinin sevdiklerinin (veya ev hayvanının) anısına kısa videolar oynatabiliyor.

yazılarına baktığımızda, Fells'in ne demek istediğini anlamak zor değil. Önümüzde bu tür seçenekler varken –ve birdenbire bira kutusu şeklinde tabutlar ve spor

takımı amblemleriyle süslü tabut astarlarının kasıp kavurmaya başladığı bir endüstrinin ortasında–ağırbaşlılık ve ahmaklık arasındaki çizgi nerededir? Tasarımcılar eski

ve yeni arasında nasıl aracılık yapıyorlar ve beğeninin sınırları nedir? İki mezar taşı tasarımcısına zanaatlarını nasıl icra ettiklerini, gerek kişisel olarak benimsedikleri

gerek dışarıdan empoze edilmiş ilkelerini sordum.

Kimyasallar, güneş saatleri, marslılar

Bir harf oymacısı ve Atina'daki Georgia Üniversitesi'nden emekli bir tasarım öğretmeni olan 65 yaşındaki Ken Williams, tarihe duyduğu ilgiden dolayı harf kesmeye başlamış ve işinde geleneksel duyarlılığı korumayı seçiyor. Yetmişlerin sonlarında güney Toskana'da yaşarken, bir taşlık sahada vakit geçirmeye başlamış, keskiler almış ve kendi harflerini kesmeye başlamış. Sekiz sene sonra, bu zanaatte ustalaşmış. "Artık temel taşlarına* fazla rağbet yok," diyor, "ama ben yaşlandıkça, arkadaşlarım teker teker ölüyor, ben de onların mezar taşlarını kesiyorum."

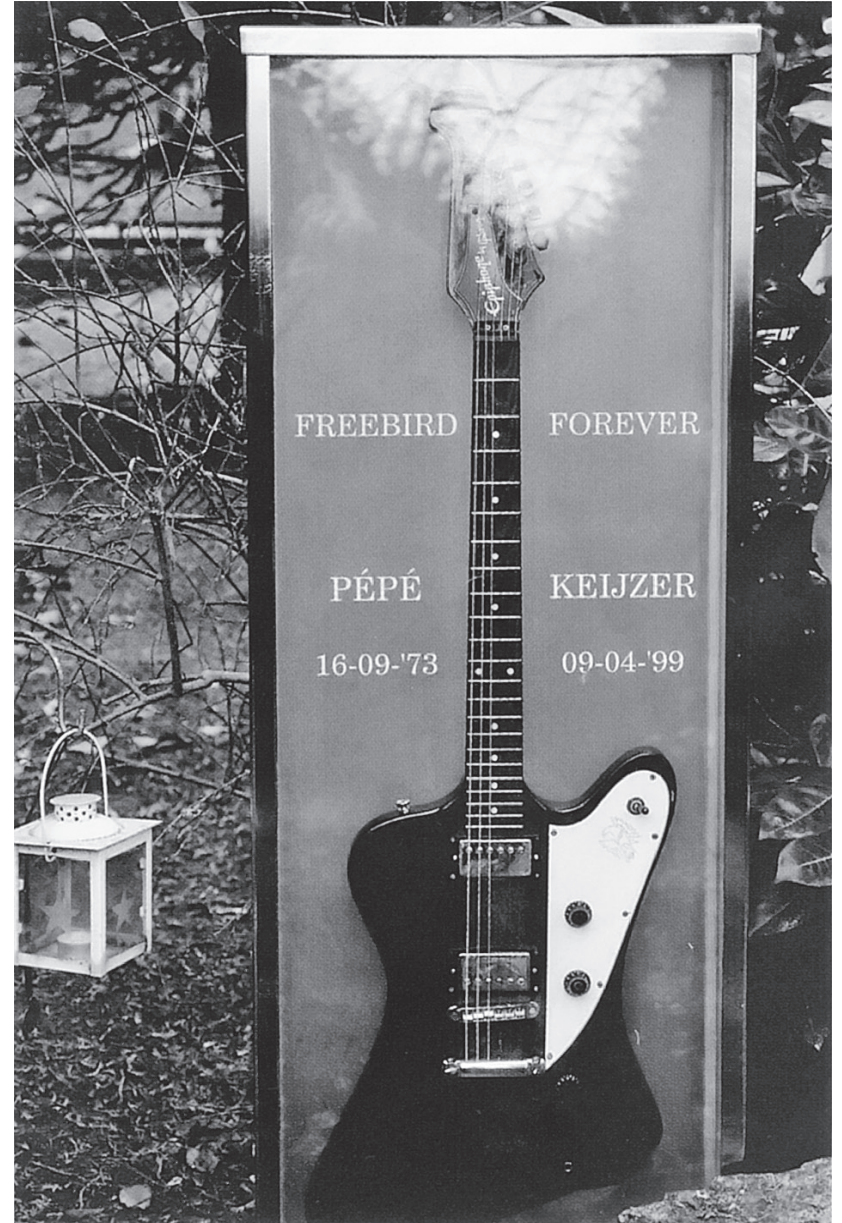
William bu pratiğe 2000 senelik Roma harflerini taşla oyarak başlamış. "Tamamen üstesinden gelmek neredeyse imkânsız. Nüanslarda asla usta olamayacağımı biliyorum – çünkü sürekli yeni şeyler fark edip duruyorsunuz.

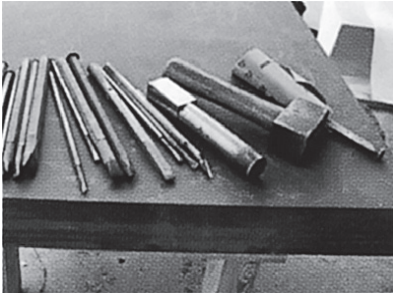
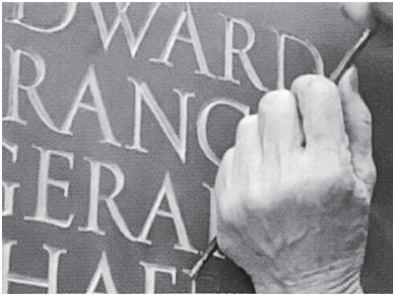
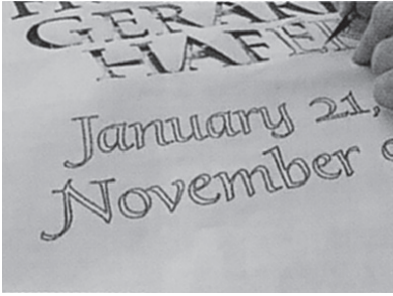
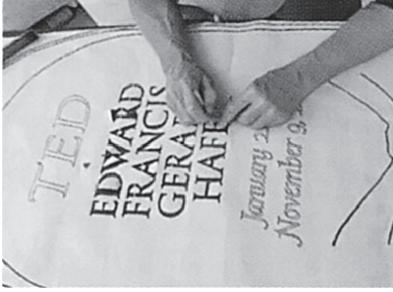
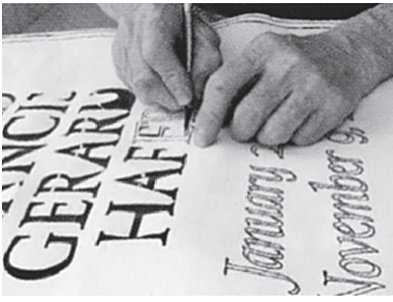
* Temel taş: Üzerinde binanın yapım tarihi bulunan taş. – ç.n.

Paul Rand'ın anıt-mezar taşı. Tasarım: Fred Troller.

Baarn, Hollanda'dan genç bir adamın mezar taşı.

Mezartaşı tasarımcısı Ken Williams'ın iş üzerindeki elleri ve aletleri.

Bir yazıtı kopyalamaktansa, harflere fırçayla form vermeye çalışıyorum. Büyük harfleri gotik el yazısıyla ayırt etmeyi seviyorum. İkisi de çok zarif; birisi daha resmi, diğeri biraz daha organik. Roma ve Rönesans dönemlerinden taş oyma ve elle kesme harfler sanki büyülü gibiler.”

Şimdiye kadar en sevdiği projelerden biri ebeveynlerini kaybeden iki meslektaşı tarafından sipariş edilen bir çift güneş saati olmuş. Anne-babalarının İtalya’da geçirdikleri vakitlerin anısına oradan getirilecek taşları kullanmasını istemişler. Anıtlar mezarlık yerine bir anıt bahçesine yerleştirilecekleri için, Aziz Francisco’nun Toprak Ana’yı, Ay Bacı’yı ve Güneş Birader’i

yücelten kantiklerini* kullanmasını istemişler. Güneş saati mili, yani saatin gölge düşüren parçası için, Williams’ın bir pirinç levhanın iki yüzüne birden nasıl fotomekanik baskı yapabileceğini düşünüp bulması gerekmiş. “Eğer OSHA**, üniversitenin karanlık odalarında ne tür kimyasallar kullandığını bilseydi, hapsi boylardım,” diyerek espri yapıyor.

Williams aynı zamanda, bireysel özgünlüğün ebediyete taşınmasına duyulan özlemin çok daha olumsuz sonuçlar doğurduğuna da şahit olmuş. Bir gün Elberton, Georgia’da bir taş atölyesinde taş keserken, teslimat yapmaya gelen bir kamyonun yarım daire ve üçgen formunda kesilmiş, üzerleri kumlama harflerle bezeli, hava koşullarından yıpranmış gibi duran tuhaf görünümlü büyük taş parçaları inmiş. Teslimatçılara taşların neden getirildiğini sorduğunda, bunların kendi abidesini tasarlamış olan eksantrik bir doktora ait olduğunu öğrenmiş. Williams’a göre, önünde gördüğü şey Marslılara ait bir uzay istasyonunu andırıyormuş. Doktorun vefatından günler sonra, dul eşi taş atölyesini arayıp, bu nesnenin götürülmesini, yerine normal bir mezartaş kesilmesini istemiş. “Demek ki böylesine benzersiz saçmalıklar üretmemeye çalışmalıyız ki, hayatta kalanlar bunları söküp atmak zorunda kalmassın,” diyor.

Led Zeppelin, at yarışları ve melekler

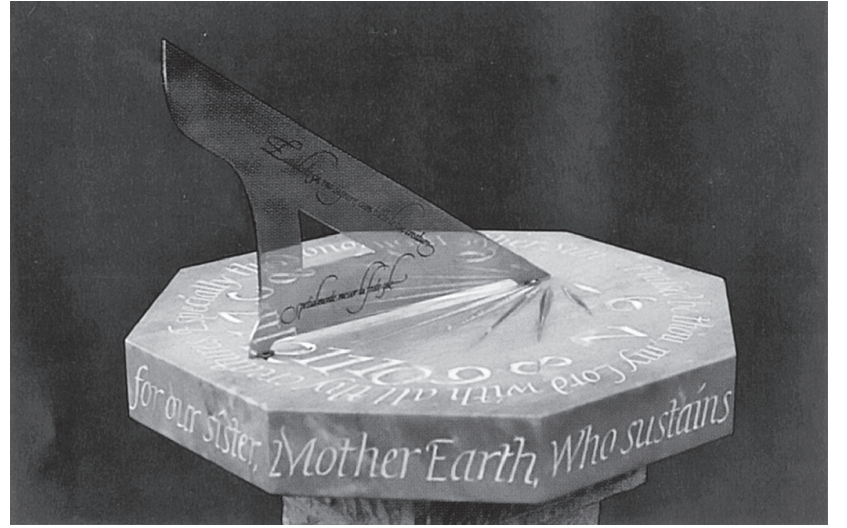
39 yaşındaki Drew Dernavich, bir büyük, bir küçük harf kullanarak ahşap oyma tarzında “Dd.” olarak imzaladığı ince esprili karikatürleriyle, New Yorker dergisi okuyucularının çok iyi tanıdığı bir şahsiyet. Fakat bunun yanında, tam 18 senedir, yaklaşık 1000 adet mezartaşının üstüne yazı ve imge oymuş.

Amcasının sahibi olduğu şirket Hindistan, Çin ve Afrika’dan granit getirip ABD’deki mezartaş oymacılarına satarmış. Kuzey Amerika’nın açık renkli granitlerinin aksine, bu taşlar daha koyu renkli ve cilalandıklarında derin tonlara bürünen taşlar. Şirket bu taşların üzerine portreler ve gerçekçi resimler oyabilecek birini ararken, henüz kolejden yeni mezun olan ve sanatsal yeteneklerini kullanmaya gayet hevesli olan Dernavich’e amcası bu görevi teslim etmiş. (Bu noktada Dernavich granit endüstrisinde çalışan sanatçıların çoğunun alanın

içinden yetiştiklerini sözlerine ekliyor.) Dernavich amcasının şirketinde bir süre çalışmış ve bu arada New England ve New York’taki birçok anıt taşı ve mezar oymacılarından iş alarak, gerek satış mağazalarını gerekse imalat atölyelerini gezme olanağı bulmuş. 1998’de daimi müşterilerini Boston bölgesindeki altı veya yedi perakendeciyle sınırlandırmış. Dernavich okuldayken hakkaklık üzerine çalıştığı için, siyah zemin üzerine beyaz çizim yapmaya aşınmış fakat, bu işte kullanacağı aletleri iyi tanımıyormuş. Seçtiği alet olan Dremel, taşın yüzeyini oyacak kadar titreşim yapan ama yine de kontrol edilmesi kolay olan bir aletmiş. “Kullanma ve seyahat sırasında taşıma açısından

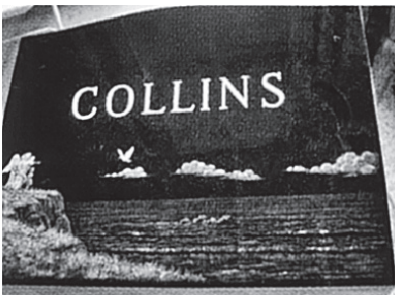
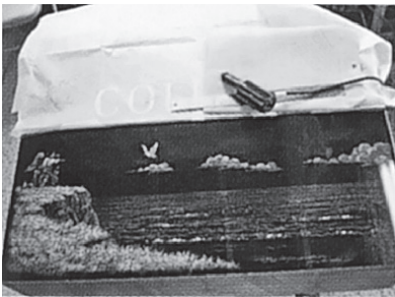
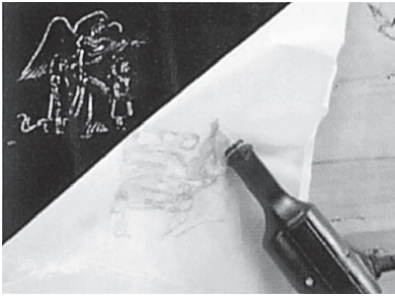
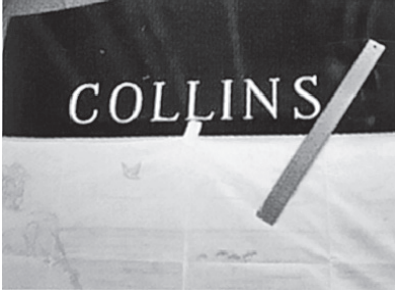
en kolay şeydi. Ama elimde kalem rahatlığıyla kullanmaya başlayana kadar çok uzun zaman geçti,” diyor Dernavich. Bugünlerde hiç el değmeden yapılmış bir taşta sahip olmamız gayet mümkün. Şimdi artık taşların ocaktan çıkarılıp, kesilmesi, cilalanması hep makineler tarafından yapılıyor. Taşlar programlanmış şablonlara ve kauçuk stensillere göre işleyen makineler tarafından oyuluyor ve üzerleri yazılıyor. Dernavich bu işte çalışan programcıların sayısının, taş kesim ustalarının sayısını muhtemelen aştığını söylüyor. Oyma sanatı da aynı kaderi paylaşacak çünkü artık bilgisayarda taranmış imajlar lazer teknolojilerle ucuz ve kolay bir şekilde taş üzerine

Williams’ın tasarladığı mezartaşlarından biri olan güneş saatinden bir ayrıntı.

* Kantik: Eski ve Yeni Akit’lerdeki ilahiler. – ç.n.

** OSHA: Avrupa İş Sağlığı ve Güvenliği Ajansı. – ç.n.

Dernavich'in taşlarından birinin çalışma sürecinden.

oyulabiliyor. Fakat teknoloji iyice gelişene kadar, oymalar donuk ve bulanık gözükecekler – “sanki kötü bir fotokopi gibi ama kalıcı bir parça granitin üzerinde,” diyor Dernavich.

Yazıtıpine gelince, keskiyle çalışan geleneksel taş kesme ustaları genelde Roma harflerini seçiyorlar – çünkü “iyi oyuluyorlar” diyor Dernavich. Şimdilerde, bilgisayarlarla oldukça haşır neşir olduğu için, müşterileri kendi seçtikleri yazıtipi isteklerini getirebiliyorlar – “Soyadım Palatino, tarihler Helvetica olsun” gibi cümleler duymak mümkün. Bunun yanında pratik anlamda gözetilmesi gereken bazı şeyler de var: “Diyelim ki babanız için 20 sene önce bir taş oyduydunuz, annenizin de yalnızca

doğum tarihini yazıp bıraktınız. Sonra anneniz ölüyor ve ölüm tarihini de eklemeniz gerekiyor. Bu taşların, kötü Powerpoint sunumları gibi, aynı sayfada sekiz farklı yazıtipiyle bezenmesini istemeyiz herhalde.”

Yine de insanlar yaratıcılıklarından vazgeçecek gibi görünmüyorlar. Dernavich'in şimdiye kadar yaptığı oymaların arasında Red Sox, Patriots, Celtics gibi takımların amblemleri; yükleme makineleri; İtalyan lokantaları; Fenway Park ve Yankee Stadyumu; Tazmanya Canavarı; Snoopy; Pikachu; Budweiser kutuları; Southern Comfort şişeleri; ikramiye vurmuş piyango biletleri ve kazı kazan

kartları sayılabilir. Bir keresinde oyduğu bir at yarışı manzarasının arka planındaki skor tahtasında, mezartaşının sahibi olan kişinin kazandığı bilgisi ve Led Zeppelin'in meşhur Swan Song logosundaki kanatlı Apollo figürü görülüyormuş. “Yirmilerinde bir çocuk içindi.

Hatırlıyorum da arkadaşları gelip gördüklerinde muhteşem bulmuşlardı.”

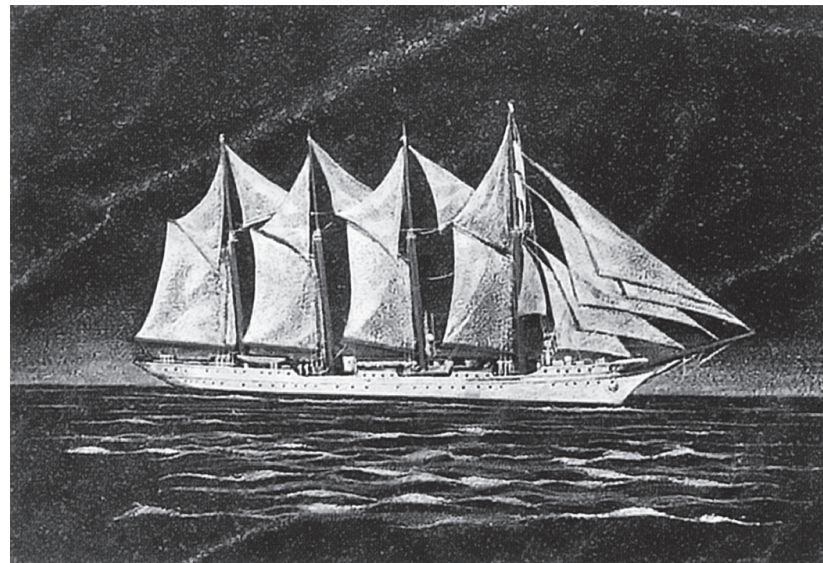
Bütün bu ifade özgürlüğüne rağmen, mezartaşı tasarımının da sınırları var. Birçok mezarlık hem aileler hem de anıt ve mezartaşı mağazalarıyla, yazı ve resim seçimleri konusunda, mücadele ediyorlar. Özellikle bazı Katolik kiliseleri portre kullanımına ya da dinsel içeriği olmayan resim

veya cümlelere kesinlikle izin vermiyorlar. Yine de, aileler çoğu zaman sevdiklerinin resimlerini çaktırmadan koymaları için mağazalara ısrar ediyorlar. Diyelim ki bir meleğin çehresi merhumun tıpatıp bir kopyasıymış! Meleklerin gerçekten neye benzediklerini kim bilebilir ki zaten?

Elbette sonuçta mezartaşını görecektir – ki burada da bir takım sınırlamalar söz konusu. “Ben her zaman müşterilerime, eğer bana iyi bir resim verirlerse, o kişinin kendisine ‘aynen benzetebileceğimi’ söylerim ama iki insan farklı şeyler görebiliyor” diyor Dernavich.

“Ben hiç tanımadığım bir insanın fotoğrafını görüyorum, onlar sevgi, matem, dolu dolu bir geçmiş, derin anlam yükledikleri bir resim görüyorlar. Öyle zamanlar oldu ki, kendi gözümde tıpatıp bir benzerlik elde etmişim ama aile bana kesinlikle benzetemediğimi söylüyor.” Peki uzak gelecek için kendi planları nedir? “Eğer benim de bir taşım olursa, kocaman gri bir kayanın üzerine adımın keskiyle oyulmasını isterim – ve belki de bir iki mısra. Resim istemem.” ●

Karikatürist ve mezartaşı tasarımcısı Drew Dernavich tarafından, fotoğraflar temel alınarak oyulmuş mezartaşları. Dernavich “Gone Dancing” (Dansederek Gitti) için Adobe Brush Script kullanmış.

YAZILAR

Grafikerler Meslek Kuruluşu
Derneği adına sahibi
Yeşim Demir
Sorumlu Yayın Yönetmeni
Osman Tülü
Grafik Uygulama
Tipograf
Baskı
A4 Ofset

Para ile satılmaz. Tüm hakları saklıdır.

Grafikerler Meslek Kuruluşu Derneği
Ortaklar Caddesi, Bahçeler Sokağı 17/4
Mecidiyeköy 34394 İstanbul
Tel: (0212) 267 27 58
Faks: (0212) 267 27 59
info@gmk.org.tr www.gmk.org.tr